

УДК [821.161.2.09:39](477.86-22)»18/19»(092)
DOI:

ПЕТРО ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ: БІОГРАФІЯ, ЗУСТРІЧІ З ІВАНОМ ФРАНКОМ ТА СЮЖЕТНА ІНТРИГА «ЧУДО В ГОЛОВАХ»

Олександра САЛІЙ

У статті зосереджено увагу на кількох пов'язаних аспектах. Перший – біографія українського письменника, політика, громадського та культурного діяча з Гуцульщини Петра Шекерика-Доникова. Другий – його знайомство і творчі контакти з Іваном Франком. Третій – ненаписане оповідання Івана Франка «Чудо в Головах» (Голови – село на Гуцульщині) і причетність до цього Петра Шекерика. Висвітлення цих питань і є **метою** студії.

Наукова новизна. Спираючись на відомості біографів, мемуарні свідчення, авторка спробувала систематизувати інформацію про життєвий і творчий шлях П. Шекерика-Доникова, доповнивши її фактами з архівних та епістолярних джерел. Виявлені ті чи інші розбіжності в біографічних довідках задокументовано покликами на джерела. Уперше систематизовано (у списку літератури) наукові, біографічні, краєзнавчі праці гуцульського письменника й громадсько-культурного діяча, які були опубліковані по різних малодоступних наукових збірниках та інших друкованих виданнях. У статті подано перелік основних праць П. Шекерика-Доникова, зазначено архіви, де зберігаються його неопубліковані тексти, і здійснено їхні лаконічні описи.

Також уперше у франкознавстві висвітлено питання знайомства П. Шекерика з І. Франком і на основі одного листа до В. Гнатюка та інших джерел зроблено обґрунтоване припущення про ймовірний сюжет оповідання «Чудо в Головах». Для з'ясування усіх цих проблемних аспектів авторка використовувала біографічний, бібліографічний і культурно-історичний **методи**.

Авторка дійшла **висновку**, що П. Шекерик-Доників міг познайомитися з Іваном Франком ще в підлітковому віці через свого вчителя Луку Гарматія в селі Голови, куди автор «Мойсея» приїжджав на початку ХХ ст. Згодом саме П. Шекерик описав йому реальну історію, пов'язану з виборами до австрійського парламенту, яка мала лягти в основу оповідання «Чудо в Головах».

Ключові слова: біографія, фольклорно-етнографічна діяльність, Гуцульщина, гуцули, «хрунь», село Голови, Петро Шекерик-Доників, Володимир Гнатюк, Лука Гарматій, Іван Франко.

Петро Шекерик-Доників належить до тих репресованих письменників, які дуже довго не були відомі українцям. У 1940 р. його арештувало НКВД за «контрреволюційну націоналістичну агітацію проти ССР», після чого його сліди загубилися в Сибіру, а рукопис автобіографічного роману «Дідо Иванчік» десятки років пролежав у надійних схованках, аж поки у 2007-му не вийшов друком у видавництві «Гуцульщина».

Сьогодні ім'я П. Шекерика-Доникова відоме і ширшому українському читачеві, який цікавиться Гуцульщиною, і дослідникам завдяки тому, що у 2020 р. за підтримки Українського культурного фонду роман «Дідо Иванчік», написаний гуцульською говіркою, вийшов у перекладі Івана Андрусика літературною українською мовою

(книжка-білінгва) з передмовою Василя Герасим'юка [39]. Окрім того, за підтримки того ж фонду, книгу у 2019 р. видали в аудіоформаті¹, що привернуло увагу медіа загальноукраїнського масштабу до цього письменника.

Однак ув українській біографістиці й досі немає повного життєпису П. Шекерика-Доникова, ще багато лакун у його біографії слід заповнити, окремі дані – підтвердити чи заперечити. До того ж деякі з наявних досліджень цієї теми або недоступні для широкого читача (опубліковані у виданнях, яких немає в інтернеті), або ж надруковані по різних збірниках, зокрема й діаспорних, а окремого бібліографічного опису праць про життя і творчість П. Шекерика-Доникова немає. Тож у цій статті, без претензії на всеохопність, запропоновано сконденсовану біографію цього діяча з переліком його праць, листів та ін. (зокрема й рукописних, ще не виданих), а також список літератури з прізвищами основних, але далеко не всіх, дослідників життя і творчості П. Шекерика-Доникова, працями яких авторка щедро послуговувалася як джерелами.

Життєвий шлях. Петро Шекерик-Доників (літературні псевдоніми: Ярема, Тур, Радикал, Січовик, Гуцул, Черемоський Чорногорець, народився 20.04.1889 у с. Голови, тепер Верховинська селищна громада Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. – помер чи загинув (*імовірно*) у 1940-х?) – український етнограф, фольклорист, письменник, громадсько-політичний та культурно-освітній діяч.

Народився у багатодітній заможній родині селянина Дмитра Шекерика, який був війтом у Головах понад 40 років. Дмитро Шекерик був годованцем (тим, кого взяли на утримання, вихованцем) Доника, тому й додалося Шекерикам прізвисько Доників [29, с. 334]. За іншою версією, його мати була дочкою Доника, звідси й подвійне прізвище Шекерик-Доників [8, с. 88].

Закінчив чотирирічну однокласову² школу в Головах, у якій на той час викладав педагог, етнограф, відомий на Гуцульщині громадський діяч Лука Гарматій. Під його впливом П. Шекерик-Доників багато працював над самоосвітою, почав записувати етнографічні матеріали, брати активну участь у вічевому русі. Завдяки знайомству з адвокатом, «січовим батьком» Кирилом Трильовським, організував у Головах, а згодом і в інших селах Верховинщини (Красноїллі, Перехресному, Устеріках, Криворівні) спортивно-пожежне товариство «Січ». 1908 року був арештований за те, що збирав гроші та підтримував відкриття читалень «Просвіти» [1, с. 479]. Був активним діячем Української радикальної партії, організовував віча, агітував під час виборів за К. Трильовського, котрого 1907 і 1911 років обирали послом до Віденського парламенту, а 1913 р. – до Галицького крайового сейму.

У 1908–1910 рр. П. Шекерик служив у війську (у 24-му полку піхоти в Коломиї, а потім у Відні і Львові). Повернувшись, допомагав Гнатowi Хоткевичевi в організації

¹ Текст роману у приватній студії музиканта Василя Юськіва начитав старший науковий співробітник Літературно-меморіального музею Івана Франка в с. Криворівня на Івано-Франківщині, сьогодні військовослужбовець, військовий капелан Василь Зеленчук, який одночасно є одним із перших дослідників творчості П. Шекерика-Доникова, автором передмови до першого видання його роману 2007 року, а також завзятим популяризатором його життєвої долі.

² Одно-, дво-, три-, чотирикласні школи – це тип навчального закладу, назва залежала від кількості вчителів, які працювали у відповідній школі [31, с. 81].

та діяльності «Гуцульського театру», що мало велике значення для його духовного зростання (1907–1908 рр. Хоткевич разом із сином Євгеном жив у домі Луки Гарматія в Головах як політичний емігрант із Харкова [див.: 28, с. 405]), сам брав участь у виставах, зокрема грав роль Антося Ревізорчука у «Верховинцях» (за п'єсою польського драматурга Юрія Коженювського “*Karassu górale*”). Написав про цей період свого життя спогади «Перший гуцулський театр опередь світових війнов» (уперше опубліковано у «Календарі гуцулському на рік 1937», Варшава, 1936). У «Спогадах з театральної діяльності» (1932) Г. Хоткевич так характеризував здібного гуцула:

«Був розвинений, багато читав, розумний. І все у нього виходило так чітко, до ладу. [...] Я втратив потім зв'язок з Галичиною і не знаю дальшої судьби Шекерика, але він і в літературі залишив слід, він і матеріали усім етнографам доставав, і то першої якості, і в найбільшій кількості. Він і політиці був не чужий – зачувано послушав до сойму, чи то парламенту, чи й туди, й туди. Взагалі людина потрібна своєму народові, своїй епосі» [35, с. 547].

З 1911 року П. Шекерик мешкав у Жаб'ї (нині смт Верховина, Івано-Франківщина), де був головою читальні «Просвіти», «Каси відродження Гуцульщини», заступником голови товариства «Сільський господар», секретарем «Народної спілки» та ін. З 1914 р., як стверджують Петро Арсенич та Дмитро Ватаманюк, розгорнув активну діяльність щодо відзначення на Гуцульщині 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка.

Організовував набір добровольців до Українських Січових Стрільців [2, с. 348]. У архіві Львівської національної бібліотеки імені В. Стефаника зберігається стаття «Січові стрільці» (написана 1915 р.), у якій автор в піднесено-патріотичному тоні, дещо белетризовано написав про те, як масово молодь зголошувалася до цього військового підрозділу.

«Мені серце стискалося, а очі мокріли сльозами утіхи, коли я видів сих свідомих молодців, як они гордо, сміло і завзято ішли (може не оден з них вже і послідний раз вирядив си з дому) на війну з лютим ворогом москалем. [...] До мене приходили все свіжі легіні і зголошували си до «січових стрільців». Пояснював я їм, що се знаючи війна. І шоби потім не нарікали, шо їх си піддурило» [44, арк. 1–2]. А «легіні» на це відповідали, продовжував автор, що замість лишитися «в ниволи московській», воліють згинуті в боротьбі з ворогом, бо в таку хвилю їм «соромно би умерати за коменом на печі, ек стара баба» [44, арк. 2].

За активну проукраїнську позицію на П. Шекерика як січового організатора робили доноси в місцеве староство в Косові. Про такий факт, зокрема, писав Михайло Ломацький, згадуючи священника-москвофіла Якова Рожка з с. Красноїлля (сьогодні належить до Верховинської селищної громади), який «постійно «мельдував» косівському старості про січових організаторів», через що жандармерія стежила за кожним кроком Шекерика і тими, хто «бунтував» гуцулів [21, с. 150]. У 1904-му «Діло» публікувало статтю про о. Рожка, який був великим противником щойно створених «Січей» на його парафії (в селах Голови і Красноїлля). У кожній проповіді, зазначав автор цієї публікації, що підписана псевдонімом «Гуцул», отець Яків називав січовиків «чортовим насінням» і навіть відмовився того року святити членам «Січі» паску на Великдень, через що справа дійшла до гучного судового процесу [14, с. 3].

У грудні 1914-го П. Шекерика мобілізували на війну. Спочатку він служив у 36-му піхотному полку, а з 1915-го виконував обов'язки санітара у військовому госпіталі (41-й полк піхоти). Як писав у листах із фронту до Володимира Гнатюка, від солдатів записував перекази, співанки про війну, веселі військові оповідання та анекдоти, а ще вболівав за долю України.

«З великим напруженням читаю часописи і сліжу за розвитком нашої укр[аїнської] Республіки та цікаво перечитую польську шувіністичну лайку проти нас. Надзвичайно си радую що мов в сні то си стало, що Україна сьогодні є вже самостійнов республік. Хоть великі є ще трудности до побореня, але нас кріпи надія, що ми українці з цієї заверухи вийдемо щасливо і досить добре» (Лист до В. Гнатюка від 17 лютого 1918 р., див.: [46, арк. 17], також друк у: [17, с. 141–142]).

Після розпаду Австро-Угорщини брав активну участь у встановленні на Гуцульщині української влади. 1918-го обраний членом Української Національної Ради ЗУНР. Був делегатом Трудового конгресу в Києві (січень 1919 р.), свідком злуки ЗУНР з УНР на Софійській площі в Києві, секретарем Голови Ради Міністрів при уряді Симона Петлюри [17, с. 130]. У лютому–березні 1919 р. по селах Гуцульщини виступав на вічах, на яких селяни вимагали від уряду ЗУНР провести земельну реформу [1, с. 481; 8, с. 91].

За відомостями П. Арсенича, 6 червня 1919 р., під час румунської окупації краю, румуни арештували П. Шекерика разом із полковником УСС Василем Вишиваним (псевдонім австрійського ерцгерцога Вільгельма Габсбурга), його ад'ютантом та кількома іншими особами [32]. Вийшовши з арешту через три місяці, разом із Василем Вишиваним поїхав у Подільську губернію (Кам'янець-Подільський, Вінниця) – хотів «відновити працю, що її започаткував Др Трильовський» [37, с. 276], тобто організовувати січовий рух. «Січі» на Поділлі до приходу більшовиків влітку 1920-го «розвивалися дуже гарно». У Вінниці, наприклад, Січовий комітет заснував «Січ», до якої записалося 200 членів; а загалом у цілій губернії П. Шекерик-Доників брав участь ув організації ще 50 «Січей» [37, с. 278]. За інформацією П. Арсенича, П. Шекерик у той час також працював у Вінницькому архіві, був заступником голови товариства «Просвіта» [1, с. 485].

У липні 1920 р. поїхав на Закарпаття, де піклувався долею утікачів-гуцулів – учасників Гуцульського повстання 1920 р.; П. Шекерик та його рідний брат Василь також були серед його організаторів (на цю тему див.: [26, с. 371; 41, с. 325–329]; про те, як поляки спалили хату Василеві Шекерику за участь у повстанні, див. спогади Марії Шкрібляк [29]). Сам П. Шекерик написав про ті події статтю «Гуцульщина в польському ярмі», що була вперше опублікована аж у 90-х роках ХХ ст.; у ній засуджував польську окупацію західноукраїнських земель [38, с. 217–256].

У 1921 р., отримавши запевнення від свого друга, відомого польського письменника й етнографа Станіслава Вінценза, що польський уряд не переслідуватиме його, повернувся в Жаб'є, де згодом вдруге одружився¹ з дочкою заможного газди Гапчука Михайла – Параскою [1, с. 485].

¹ Перша дружина Катерина Боднарюкова, з якою мав двох синів – Андрія та Дмитра, померла у 1920-х роках [див.: 29, с. 337]. У 1925-му письменник у листі до В. Гнатюка згадував про хворобу дружини, можливо, він мав на увазі Катерину (Лист до В. Гнатюка від 06.10.1925) [46, арк. 40].

У листі до В. Гнатюка від 4 квітня 1925 р. писав, що «залажив і один рік утримував своїм коштом школу в присілку під Синицями (присілок нинішнього смт Верховина. – О. С.), де досі такої школи не було», організував курси з ліквідації неписьменності, аматорський гурток, три читальні, відновив «Касу відродження Гуцульщини», читальню «Просвіти» в Жаб'ї [цит. за: 1, с. 485]. Як стверджує П. Арсенич, у 1920–1930-х рр. П. Шекерик підтримував дружні стосунки з Василем Стефаником, Марком Черемшиною, Антоном Крушельницьким, Андрієм Чайковським та Станіславом Вінцензом [1, с. 489]. У той час співпрацював із газетою «Громадський голос», де під псевдонімами писав статті про економічні, політичні й культурні потреби гуцулів.

У 1920-х роках П. Шекерик провадить політичну діяльність на Гуцульщині, створює первинні осередки Української соціально-радикальної партії, засновує читальні, кооперативи [5, с. 373]. У недатованому листі до В. Гнатюка¹ він зазначав: «Я був уже на вісах і всюди справа добре йде, лиш щоправда троха зачінають груди боліти, але зато всі гуцули і тоти, котрі виступали проти наших послів згодилися лиш на наших послів голосувати. Одним словом кажучі, агітація іде знаменито. Я ни опускаю ани одного свята, ани одної неділі, ба навіть і в церковні святка хожу всюди по агітації. Лиш оден Великдень мав я вільний» [46, арк. 43; також див. у: 17, с. 140]. Активна громадська діяльність дала добрі результати: у березні 1928 р. гуцули обрали його послом до польського сейму, де захищав інтереси селян (послом був до 1930 р.) і ходив на засідання сейму в народному одязі. Щоденна краківська газета “*Ilustrowany Kuryer Codzienny*” за 30 березня 1928 р. (очевидно, після відкриття першої сесії нового скликання) навіть помістила фотографію «українсько-радикального посла з Жаб'я» із заголовком “*Posel który swym strojem wzbudził sensacje w Sejmie*” [42, с. 2]. На фото – П. Шекерик в повний зріст у «різнобарвному» гуцульському строї – в кептарі, накинутому сердаку, капчурях, із тобівкою (чоловічою шкіряною сумкою) і навіть із барткою.

За рік до того, у 1927-му, П. Шекерика обрали війтом у с. Жаб'є [1, с. 492]. Цю посаду (можливо, із перервами) він обіймав аж до вибуху Другої світової війни [докладніше див.: 15, с. 90–95]. Він сприяв організації у Варшаві Товариства приятелів Гуцульщини (очолював міністр оборони Польщі генерал-майор Тадеуш Каспшицький) та був його активним членом; разом зі Станіславом Вінцензом домігся, аби це товариство збудувало у Жаб'ї Рільничу школу (діяла в 1937–1939 рр.), у якій гуцули вчилися новітніх методів господарювання в гірських умовах [5, с. 373–375]. Окрім школи, товариство відкрило в сусідньому селі Жаб'є-Ільці Регіональний краєзнавчий музей Гуцульщини, у якому функціонувало п'ять відділів (лише етнографічний відділ мав до 5 тис. експонатів), однак 1940 р. музей ліквідувала радянська влада [2, с. 350].

¹ Оскільки в цьому листі згадано описи похорону й голосінь, які зробив для В. Гнатюка П. Шекерик, здогадно, що лист написаний у 1912 році, бо саме тоді в «Етнографічному збірнику» (т. 31–32) вийшли Шекерикові статті про похоронні обряди на Гуцульщині: «Приказуване по умерлим» і «Похоронні звичаї та обряди в селі Голови Косівського повіту».

Як вїт, П. Шекерик також підтримав будівництво обсерваторії на г. Піп Іван¹, яку відкрили в липні 1938 р.

За сприяння Товариства приятелів Гуцульщини він видавав журнал «Календар гуцульський» (1935, 1937, 1939), тому П. Шекерика, вважає В. Зеленчук, можна правомірно називати «засновником журналістики на Гуцульщині» [18, с. 151]. Тут він друкував свої етнографічні матеріали, зокрема ґрунтовну працю «Рік полудь звичєїв и вірувань Гуцулів», уже згадані спогади про гуцульський театр, художні оповідання з життя гуцулів («Сміховинки», «Журавлі», «Нарозумився», «На дні озера», «Когутова рада», «Людський вік»), фольклорно-етнографічні записи тощо. Частково ці праці видали в незалежній Україні (див. книгу «Рік у віруваннях гуцулів», Верховина, 2009).

15 травня 1940 р. П. Шекерика-Доникова разом із сином Андрієм заарештували більшовики. У справі обвинувачення зазначено, що він провадив «контрреволюционную антисоветскую агитацию» і підтримував тісний зв'язок із сином Дмитром Шекериком – «руководителем террорестической группы контрреволюционной организации ОУН» [43, аркуш не вказ.]. 11 жовтня того ж року П. Шекерика як соціально-небезпечного елемента засудили до 8 років тюрми, покарання мав відбувати в «соціально-трудовом лагері» [43, арк. 68]. Синові вдалося втекти з рук НКВД (згодом мешкав у Філадельфії, США). Дружина П. Шекерика Параска згадувала, що спочатку чоловік їй написав листа з Дніпропетровська, потім його відправили у Херсон (за іншими даними – до Харкова), а згодом – на Соловки чи в Сибір, де він загинув на 52-му році життя [1, с. 494]. Інший бібліограф П. Шекерика, І. Сеньків (який, до речі, особисто знався з письменником – бував «в його хаті під час наукових екскурсій по Гуцульщині» [див.: 26, с. 368]) писав, що автора «Діда Иванчіка» етапували до Архангельська, його подальша доля невідома [26, с. 367].

Письмо етнографічне, наукове, публіцистичне і художнє

І. Сеньків цілком обґрунтовано назвав П. Шекерика-Доникова «невтомним збирачем етнографічних матеріалів», які він постачав В. Гнатюкові, М. Коцюбинському, В. Шухевичеві, В. Кубійовичу та ін. Чимало інформації про народні обряди, міфи й легенди про опришків надав С. Вінцензу для написання роману «На високій полонині» [26, с. 367]. Результатом цього, як зауважив В. Зеленчук, стало те, що понад половину першої частини тетралогії «На високій полонині» «присвячено подіям у Головах, родинному селу Шекерика-Доникова» [18, с. 155].

У романі Гната Хоткевича з гуцульського життя «Камінна душа» теж використано багато інформації з його записів про опришків, опублікованих в «Етнографічному збірнику» НТШ. Про це згадував сам П. Шекерик у спогадах про театральну діяльність. Також писав, що Г. Хоткевич читав йому в рукописі «Камінну душу», а він «поправлєв йому тогди гуцулский говір» [40, с. 197–198].

Автор «Діда Иванчіка» залишив цікаві спогади про перебування М. Коцюбинського на Гуцульщині. Зосібна, згадував, як улітку 1911-го разом з Л. Гарматієм, своїм

¹ Повна назва – Обсерваторія астрономо-метеорологічна імені маршала Йосифа Пілсудського Ліги протиповітряної оборони Польщі, див.: [19].

шкільним товаришем М. Танасійчуком та сином Коцюбинського Юрієм¹ супроводжував автора «Тіней забутих предків» на похорон Василя Маротчак-Федевої неподалік від с. Голови і спеціально організував «грушку» (обрядову забаву при померлому). «Я разом з Танасійчуком метнувся і зорганізував забави на “грушці”, до яких пильно приглядався Коцюбинський, то радів ними, то поважнів, і в щось вдумувався, ба в деяких і сам разом з нами брав участь» [30, с. 18–19]. Згодом письменник відтворив цей обряд у «Тінях забутих предків».

У листі до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. П. Шекерик-Доників написав спогади про свого вчителя Луку Гарматія [46, арк. 26–34]. У повному обсязі його листування досі не опубліковане; вибрані листи до В. Гнатюка опубліковані у збірнику «Володимир Гнатюк. Документи і матеріали» [6], а також у додатку до статті В. Зеленчука² [17]; листування з М. Яцковим використане у моїй статті [див.: 25].

Петро Шекерик-Доників записував чимало фольклорно-етнографічного матеріалу. Завдяки його праці вийшли друком «Народні оповідання про опришків» [див.: «Етнографічний збірник», 1910, т. 26]. Ось як згадує про початок співпраці з ним укладач збірника В. Гнатюк: «Тим часом 1907 р. передав мені д. П. Волосенка, тодішній редактор “Громадського голосу”, письмо молодого гуцульського парубка Петра Шекерика-Доникова з Голов Косівського повіта, в яким він заявляв охоту списувати оповідання про опришків [...]. Очевидна річ, що я зараз удався до нього, подав вказівки для записування та попросив прислати кілька оповідань на показ. Діставши їх, я побачив, що оповідання визначаються дуже гарним стилем, чистим гуцульським говором і вірною передачею [...]» [11, с. IV]. Василь Зеленчук свого часу відзначив, що П. Шекерик записував оповідання й легенди про опришків із підліткового віку, починаючи з 1902 року. Із 258 оповідань, які опублікував В. Гнатюк, 104 записав П. Шекерик-Доників [18, с. 152]. Така велика кількість цих оповідок на опришківську тему підштовхнула В. Гнатюка видати їх окремою книжкою. «Я таки багато знаю казок про упирів, відьми, мари, блуди, співанки гуцульські, пісні весільні і т[ак]е і[нше] та декілька коледий, круглеків і плесив. [...] Я дуже рад, що можу написати шос правдиве про моїх прадідів-гуцулів», – писав 1907 р. молодий гуцул у листі до відомого фольклориста [6, с. 164–165]. Хорватський славіст Ватрослав Ягич згадав «молодого гуцула Петра Шекерика-Дониківа» у своєму відгуку про досягнення В. Гнатюка як етнографа у зв’язку з висуненням у 1913-му збірки «Народних оповідань про опришків» на премію ім. О. Котляревського [6, с. 257].

Інші записи Петра Шекерика – пісні, колядки, щедрівки, казки, перекази, гуцульські звичаї – опубліковані у праці В. Шухевича «Гуцульщина» (част. 4–5, 1908), в

¹ Лука Гарматій у спогадах про ті ж події не називає Юрія Коцюбинського, натомість пише, що з ними був студент медицини Петро Куровець, який загинув 1915 року на війні [див. Споми-ни Л. Гарматія про М. Коцюбинського у: 10, с. 15–16].

² У цій статті авторка здебільшого цитує листування Петра Шекерика з Володимиром Гнатюком за першоджерелами (з огляду на те, що ця стаття написана ще до публікації цього листування, а також на те, що в публікації В. Зеленчука оприлюднені не всі листи Шекерика до Гнатюка).

«Етнографічному збірнику» та «Матеріялах до української етнології». Зокрема, 1912 р. вийшли друком статті про похоронні обряди на Гуцульщині «Приказуване по умерлим» і «Похоронні звичаї та обряди в селі Голови Косівського повіту»¹ (див., відповідно: «Етнографічний збірник», 1912, т. 31–32, с. 26–28, с. 252–288). 1914-го у т. 1 «Колядок і щедрівок», що їх видавав В. Гнатюк, вийшла стаття П. Шекерика «Як відбуваються коляди у гуцулів» («Етнографічний збірник», 1914, т. 35, с. 15–34), а 1918 р. в «Матеріялах до української етнології» – дослідження «Родини і хрестини на Гуцульщині» («Матеріяли до української етнології», 1918, т. 18, с. 86–122). Також у статті «Купанє й палинє відьом у Галичині» В. Гнатюк опублікував народне оповідання, що його записав П. Шекерик, про купання відьом у Красноїллі («Матеріяли до української етнології», 1912, т. 15, с. 195). Окрім того, свої етнографічні записи П. Шекерик публікував у згаданих вище «Календарях гуцульських», що виходили у Варшаві у 1930-х роках під його редакцією.

Найвизначнішим його твором є написаний гуцульським діалектом роман «Дідо Иванчік», над яким автор працював упродовж останніх років свого життя. Десятки років рукопис роману вважали втраченим – його дружина Параска всіх запевнила, що рукописи чоловіка після арешту спалили. Насправді ж, згадувала племінниця П. Шекерика Марія Шкрібляк, коли 1939 р. в Жаб'є прийшли совіти, її дядько переховувався в їхній хаті в Головах і приніс зі собою шкіряну валізу «з усяким писанням», яку її чоловік пізніше закопав «десь у толоці під смерекою» [29, с. 338]. І лише під час святкування 110-ї річниці від дня народження П. Шекерика-Доникова дочка Параски Анна² передала текст товариству «Гуцульщина» [про те, як удалося зберегти рукопис у часи комуністичного режиму, див.: 2, с. 347–351]. Невдовзі після виходу книги знайшли нові фрагменти роману, які підготувала до друку випускниця Інституту філології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Марія Григорчук³. Отож фактично лише у 2020 році роман уперше вийшов цілісно, без пропущених розділів.

У відділі архівних наукових фондів ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України зберігаються фольклористичні записи П. Шекерика-Доникова – казок, загадок, оповідань, прислів'їв, приказок, анекдотів, вірувань, родинно-побутових пісень, сороміцьких віршів, а також його поетичні твори про Першу світову війну, спомини «Молодече життя в горах» та еротичні розповіді, записані в селах Голови, Жаб'є, Баранівка (повіт Перемишль) та ін. Усі записи здійснив у 1902–1925 рр.⁴ За словами П. Арсенича, серед дослідників і збирачів етнографічних пам'яток гуцулів П. Шекерик

¹ Про Шекерикові етнографічні записи похоронних обрядів В. Гнатюк був дуже високої думки. Як писав у короткій у передмові, «таких повних і докладних описів, як Петра Шекерика, А. Онищука, П. Тарасевського і М. Зубрицького не було доси в нашій літературі» (див.: Гнатюк В. Від редакції // Етнографічний збірник, Т. 31–32. Львів, 1912 [стор. не вказ.]).

² Параска Гапчукова через кілька років після арешту Петра Шекерика знову вийшла заміж і народила в другому шлюбі дочку Анну [29, с. 339].

³ Пропущені розділи були надруковані у збірнику: Українознавчі студії. 2010–2011. № 12–13. С. 419–436.

⁴ Матеріали зберігають у відділі архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ – Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, фонд 28.

перший почав записувати сороміцькі оповідання та розповіді про статеві стосунки в гуцульському селі [1, с. 480–481].

Щодо листів Петра Шекерика-Доникова, то найбільше їх зберігається у відділі рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника: усього 19, писаних до В. Гнатюка протягом 1907–1926 років [Ф. 34, оп. 1, од. зб. 613]. Ще кілька листів до того ж адресата збережені в Центральному державному історичному архіві України у Львові [Ф. 309, оп. 1, спр. 2286]. У путівнику архівних наукових фондів ІМФЕ прізвище Шекерика-Доникова фігурує серед кореспондентів В. Гнатюка¹. У відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України є кілька його листів до Михайла Яцкова [Ф. 98, од. зб. 239; 240].

Знайомство з Іваном Франком. З І. Франком П. Шекерик-Доників, імовірно, познайомився завдяки своєму вчителеві Луці Гарматію і збирав для нього фольклорно-етнографічні матеріали [1, с. 476; 2, с. 347]. Ці твердження є вірогідними, адже відомо, що 1902 р. І. Франко приїжджав у Голови. У спогадах про свого батька Ганна Гарматій-Цегельська писала, що того року «приїздив Володимир Гнатюк до мого батька (до Луки Гарматія. – О. С.) у віддалене гірське село Голови разом з Іваном Франком, лікарем Євгеном Бурачинським та своїм швагром Ол. Волянським» [28, с. 405]. Про цю поїздку писав і сам отець Волянський: 1902 року «межи іншими загостив був до нас д. Лука Гарматій, учитель з Голов. В бесіді про свою нову посаду в Головах згадав він, що попри саму його школу пливе потік, а в нім пстругів (форелі. – О. С.) – що не міра. Коли ми це почули, заявили йому, що поїдемо до нього на пструги, одні як аматори пстругів на полумиску, а другі, особливо Франко, як аматори ловлі риб, а ще до того таких смаковитих, як пструги» [7, с. 692–693]. На той час дороги до Голов майже не було (село Голови «лежить у такій закутині наших Карпат, що мало хто з наших туристів відвідав його коли» [7, с. 693]), а сама стежина до школи пролягала повз родинну хату Шекериків-Доникових. У листах до В. Гнатюка П. Шекерик згадував, що їхня хата розташовувалася «на самій границі при вході в село Голови. До нас є сяка-така возова дорога. У нас головця лишайють свої вози. На ціле село їх було три» [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 28].

Отже, можна припустити, що й І. Франко у 1902-му мусив ступити на подвір'я Шекериків чи принаймні пройти повз їхню хату, та чи зупинявся в їхній господі – невідомо. На той час батько Петра Дмитро Шекерик був місцевим війтом. В. Гнатюк так само згадував, що коли Л. Гарматій у 1900 р. прийшов вчителем до Голов, то при переїзді мусив свої речі розвантажити у вїйта, а далі їх гуртом носили на плечах до школи, бо возової дороги не було [10, с. 7]. Сам П. Шекерик згодом писав, що до Л. Гарматія приїздило багато «наших українських письменників і діячів» і що саме у свого вчителя він з ними і знайомився [30, с. 18]. Тож дуже вірогідним видається припущення, що

¹ На жаль, рукописи цього фонду авторка не змогла перевірити *de visu* – на офіційний запит у 2019 р. прийшла відмова в доступі. У відмові йшлося про те, що ті матеріали з фонду 28 (тобто записи фольклорні П. Шекерика) незабаром планують видати, однак їх досі ніхто не опублікував. Дозвіл авторці переглянути цей архів дали аж у 2025 р.

так було і з І. Франком. Учитель не міг не познайомити з найвідомішим галицьким письменником свого найздібнішого учня, якому купував книжки і передплачував львівські газети й часописи [див. про це: 10, с. 8].

Деякі дослідники твердили, що І. Франко декілька разів відвідував Л. Гарматія. Петро Арсенич, наприклад, писав, що він бував у Головах до п'яти разів: за свідченням гуцула П. Арсенійчука, 1910 р. І. Франко начебто відвідував школу в Головах. «На прохання Франка Гарматій грав на скрипці, а учні виконали пісні на слова Каменяра. Потім письменник передав Гарматієві для кращих учнів книги та журнали. Переночувавши в Головах, Франко зі згаданими вчителями у супроводі гуцула Юри Миронюка пішов у гори: на Кичеру, на Стовпні, Зелений – а потім повернувся через Жаб'є до Криворівні» [3, с. 60]. На переконання Володимира Полека, 1912 р. І. Франко разом із М. Коцюбинським знову побував у Л. Гарматія [23, с. 35]. Ці думки заперечував І. Білінкевич, вважаючи, що вони не підтверджені ні листами Франка чи Коцюбинського, ні спогадами їхніх сучасників. Свідчення Арсенійчука Білінкевич розглядав як вияв «місцевого вузького патріотизму» [цит. за: 13, с. 338–339].

Однак у спогадах про Л. Гарматія П. Шекерик–Доників згадав про І. Франка: 1904 р. Л. Гарматій «зорганізував двокласову школу в Головах та заохотив старших гуцулів до науки письма, так що сорок старших поважних господарів навчилися читати і писати. Голови відразу перемінилися. Почали головця передплачувати часописи і інтересуватися громадськими і народними справами. Тут під час ферій заходив п. др. І. Франко та Володимир Дорошенко» [46, арк. 33].

Якщо П. Шекерик не помилився з датою, адже писав спогади аж 1924 р., можна припустити, що І. Франко й справді бував у Головах не раз. М. Домашевський стверджував, що П. Шекерик часто цитував І. Франка на народних вічах [16, с. 463]. У кожному разі можна з певністю твердити, що П. Шекерик був особисто знайомий із Франком і читав його твори. Питання лише в тому, у якому саме році вони вперше заізналися.

Лука Гарматій і село Голови. У 1902-му Петрові було лише 13, а він вже був респондентом – від нього Л. Гарматій записав чимало апокрифічних оповідань для В. Шухевича, що їх відомий фольклорист згодом опублікував у п'ятому томі «Гуцульщини» (Львів, 1908).

У Головах Л. Гарматій зробив справжню просвітницьку революцію – зрештою, як і в кожному селі, де йому доводилося вчителювати. Тому він ніде й не міг надовго затриматися – постійно йшов наперекір місцевій владі та вів надто активну громадську діяльність: відкривав читальні, засновував «Просвіти», а згодом і «Січі», а найважливіше – гуртував навколо себе людей і запалював молодь продовжувати цю справу. «З его школи виросла ціла верства свідомих головських громадян, Карабчуків, Дроняків, Шекериків, Маротчаків і других, які сильно потерпіли в 1920 році від польської карної експедиції», – писав П. Шекерик про свого вчителя [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 37; див. неповний текст у: 17, с. 144–152].

Аби зрозуміти, яку ситуацію застав Л. Гарматій у Головах у 1900-му, куди його, у цю «глуху закутину в горах», немов «на заслання», перевела шкільна влада (бо

гіршого місця для вчителя в цілому Косівському повіті не було), варто процитувати лист П. Шекерика до В. Гнатюка.

«Громадяне Голов, це були самі темні анальфабети, що не було кому і судового візнання прочитати. [...] Жандарм-панич для них був усим – Богом. Почта до села не йшла. Відбрав її громадський писар Шрайбер до Гриняви 21 км від Голов, який лише чотири рази на рік до Голов приходив. Перед писарем ціле село дрожало а і сам вїт, тогди мій тато Дмитро, низенько клонили голови і на далеку знимали свої закосичені крисані, та рогаті гуцулські шапки. Що сказав пан староста вїттови, то було для него і цілої громади святе. Ніхто не смів і писнути, що то може бути інакше. При усіх виборах курияльних виходили лише такі виборці, яких хотів п[ан] староста з Косова» [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 26–27].

Цей лист – найрозлогіший з-поміж усіх, які Шекерик написав Гнатюкові, бо тут вміщено спогади про Л. Гарматія, який упокоївся в останній день жовтня 1924 р. У листопаді В. Гнатюк листовно повідомив цю сумну новину Шекерикові і попросив написати інформацію про його вчителя. На це прохання П. Шекерик одразу відреагував і буквально через два-три дні надіслав кореспондентові спомин про свого «духовного дедю» (батька) з приміткою «дуже скорочено». Проте, як то часто буває в житті, нагоди написати повніший текст так і не з'явилося. Як видно з листа П. Шекерика, В. Гнатюк потребував інформації до свого некролога і попросив найдібнішого колись учня Л. Гарматія допомогти йому. А П. Шекерик як добрий оповідач і письменник не просто виклав сухі факти, а подав цікаві, написані авторським стилем, мемуари – вийшло, казав, щось «ніби вроді спогаду». Багато фактів і особистих вражень із цього листа В. Гнатюк дослівно використав у книжці «Лука Гарматій і його спомини про Коцюбинського», що вийшла відбитком з журналу «Учитель» 1925 року [10].

Про яке ж «чудо» в Головах хотів написати Франко? Ці спогади П. Шекерика важливі також тому, що стосуються одного ненаписаного Франкового твору, який міг стати ще одним його гуцульським текстом, якби не залишився на рівні художнього задуму. Про це далі й піде мова.

Отож у листі до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. П. Шекерик пригадував, що 1900-го були чи то парламентарні, а чи сеймові вибори, і що Л. Гарматій зорганізував дуже добру виборчу опозицію – тоді «мало що не вибрали виборців, які би були голосували на українського кандидата». Коли вже були відомі результати виборів, Л. Гарматій намовив художника-орнаменталіста Миколу Гулейчука¹ намалювати карикатуру на «хрунів» – провладних виборців – і «приліпити на Николая в Красноїлі коло церкви» [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 31]. На час виборів, у 1900 р., М. Гулейчук вже мав художню освіту, здобуту в Коломийській школі деревного промислу. Видно, майстер із нього був добрий, бо у 1909 р. його різьбярські вироби й поштові листівки з буковинськими орнаментами відзначили срібною медаллю на художній виставці у

¹ Микола Гулейчук 1883 р. н., родом із Кутів, але на той час мешкав у Красноїллі, де його батько був церковним дяком [22].

Стрию (Львівщина). Окрім того, М. Гулейчук мав активну громадянську позицію: належав до радикальної партії і вміщував на сторінках її часопису «Громадський голос» дописи та карикатури на «хрунів» [див. про нього: 22]. Можливо, «хруні», створені на замовлення Л. Гарматія, були його першою пробою в образотворчому жанрі громадсько-політичної сатири.

Та подія в Красноїллі мала резонанс у самих Головах і навколишніх селах, адже серед «хрунів» був намальований вїйт (батько Петра – Дмитро Шекерик¹), громадський писар Шрайбер з Гриняви та косівський староста Шабат. Луку Гарматія як головного витівника тоді ніхто не зрадив – у тому ж листі П. Шекерик писав, що вчителів «в той процес» не втягнуто, отже, влада тоді мусила добре трусити село, щоби викрити спілників цього громадського бунту. Чим закінчився «процес» – невідомо. Проте невдовзі, заручившись підтримкою вїйта, Л. Гарматій зумів усунути з посади писаря Шрайбера, та й загалом його стараннями вдалося змінити громадське урядування в селах Голови і Красноїлля з польського на українське [про це див.: Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 34].

Випадок з «хрунями» біля красноїльської церкви П. Шекерик описав і передав Франкові, який на основі цієї розповіді хотів написати новелу «Чудо в Красноїллі» [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 31]. Цей факт підтверджує і син Франка Тарас, який у листі до батька та брата Андрія від 15 вересня 1910 р. згадував, що «був у Гнатюка кілька разів і він казав, що не може знайти того Шекерикова рукопису про чудо в Головах» [34, с. 421]. Очевидно, знайти цей запис В. Гнатюка наполегливо просив сам І. Франко. Володимир Гнатюк писав, що «до кінця життя носився він (І. Франко. – О. С.) усе з наміром переробити одно народне оповідання п. н. “Чудо в Головах” на новелю, та недуга не дозволила на те» [12, с. 6].

Петро Шекерик-Доників не помилився – у грудні 1900 р., справді, відбулися вибори до австрійського парламенту – Державної ради. Українські кандидати були представлені в IV і V куріях. У IV курії по виборчому округу Коломия – Косів – Снятин балотувалися Теофіл Окуневський, Кирило Трильовський та Іван Длужанський. Газета «Діло» у списку кандидатів повідомляла, що Длужанського підтримував польський центральний комітет – урешті, він і здобув перемогу зі значним відривом голосів². Можливо, саме К. Трильовського мав на увазі П. Шекерик, коли писав, що в Головах тоді мало не вибрали виборців, які би проголосували за українського кандидата.

Результати виборів 1900 р. «Діло» назвало «сумними» – українці не отримали пропорційного представництва в парламенті. Від Галичини до австрійського парламенту

¹ Із часом вїйт під впливом Л. Гарматія змінив свої погляди і зайняв проукраїнську позицію. Його син Петро так згадував про це: Гарматій «вечирами заходив до нас і помалу, обережно старався мого дедю (батька. – О. С.) освідомити і переробити, що пізніше і при моїй помочі єму вповні вдалося» [Лист до В. Гнатюка від 26 листопада 1924 р. – 46, арк. 31]. І далі: «Зимовими вечирами заходив до дому деді і тішився, коли бачив мого дедю свідомим гуцулом а не старостиньским хрунем» [46, арк. 34].

² Про це див.: Діло. 1900. Ч. 273. 4 (17) грудня; результати виборів у: Діло. 1900. Ч. 274. 5 (18) грудня.

Х каденції тоді потрапили по чотири представники від двох українських партій: Народно-демократичної (Ю. Романчук, М. Король, В. Яворський, А. Кос) та Католицького русько-народного союзу (О. Барвінський, К. Мандичевський, Е. Гладішовський, І. Длужанський) [4, с. 95]. Як зазначив із цього приводу К. Курилишин, «провина за такі підсумки покладалася не тільки на недосконале виборче законодавство і переважно польський адміністративний апарат, а й на *угодовську позицію тих українців, від рішення яких часто залежав результат голосування* (курсив мій. – О. С.) на тій чи іншій ділянці» [20]. Тож, аби осоромити факт угодовства місцевої влади і, можливо, запобігти такому на наступних виборах, новоприбулий у с. Голови вчитель Л. Гарматій і підмовив місцевого художника зробити ті скандальні малюнки.

Дослідниця Ярослава Гайдукевич писала, що Л. Гарматієві належить особлива заслуга в проведенні виборчих кампаній: «Темні неосвічені селяни мало що розуміли у виборчих правах і голосували без застережень за того кандидата, якого нав'язували їм сільські та повітові урядовці. Ситуація змінилася від часу появи в Головах Луки Гарматія, який розгорнув широку агітацію за народних кандидатів» [9, с. 200]. Зрештою, його просвітницька робота дала результати: як зазначав В. Гнатюк, при виборах до парламенту 1907 р., окрім чотирьох виборців, які разом із місцевим парохом о. Рожком голосували за москвофіла В. Дудикевича, всі решта проголосували за кандидата-радикала К. Трильовського, якого тоді й обрали послом до Державної Ради [10, с. 9].

Отож не дивно, що І. Франка вельми зацікавила ця краснопільська історія: у село Голови, де мешкають самі анальфабети, а школа 10 років (від 1890 до 1900-го) стоїть пустою, бо жоден вчитель не хотів добровільно йти туди працювати, приходять Л. Гарматій, і вже через три місяці біля церкви з'являються підпільно намальовані портрети місцевих «хрунів» – виборців, що продавали свій голос. І не будь-кого, а найвищих представників місцевої влади, зокрема й писаря, перед яким «ціле село дрожало» і низько йому кланялося. Це виглядало в очах влади як нечуване зухвальство, дуже сміливий вчинок. Можливо, саме ця ідея лежала в назві ненаписаного Франкового оповідання «Чудо в Головах», бо ж доти такого ніхто собі й уявити не міг. Або ж «чудом» у творі мало бути те, що Л. Гарматія тоді ніхто не виказав, хоч на той час він ще вважався новоприбулим у селі і не встиг багато зробити.

Урешті, слово «чудо» – це не лише диво, надзвичайне й рідкісне явище (як-от: чудо святого Миколая), а й те, що вражає своїми якостями, властивостями [27, с. 374], якась чудасія. У «Галицько-руських народних приповідках» І. Франка, наприклад, є така приповідка в гаслі «Чудо»: «Ніхто не видів такого цуда» – про якусь дивну, незвичайну пригоду [33, с. 325]. Тож «чудом» люди просто могли назвати отих «хрунів» М. Гулейчука: мовляв, подивіться на то «чудо» біля церкви. Знаючи історію таких карикатур, можна здогадатися, що ті портрети справді виглядали дивно. Перша ілюстрація «хруня», а точніше «Микити Хруня», з'явилася з-під олівця талановитого художника, редактора й видавця сатирично-гумористичного журналу «Зеркало» Корнила Устияновича в 1882 р. Це була схожа на людину істота, але зі свинячою головою, яка тримала в одній руці ковбасу, а в другій – пляшку. Михайло Чорнопиский, який дослідив

генезу цього типобразу, зазначив, що така рубрика в «Зеркалі» виникла у зв'язку з виборами до крайового сейму та парламенту: поляки «урядовим тиском і підкупом пропихали туди своїх кандидатів, залякані і затуркані селяни піддавалися на приманки дідичів і лихварів. Таких слабодухих, корисливих, хитрих людей охрестили “микитами хрунями”, – образ свині і хитрого лиса Микити злилися водно. Власне цей фольклорний образ використав сатирик» [36, с. 832]. Така карикатура з гумористичним текстовим супроводом, стилізованим під українські фольклорні пісенні жанри, з'являлася в «Зеркалі» (а потім і в «Новому Зеркалі») під час кожної виборчої кампанії «у різних сатиричних графічних композиціях»; а з часом «хрунь» увійшов у загальний вжиток і асоціювався не лише з продажним типом на виборах, а й з особою, що протидіє культурному розвитку громад [36, с. 834–835].

Можна припустити, що М. Гулейчук бачив ті карикатури в «Зеркалі» або ж йому їх показав Л. Гарматій, який передплачував не один львівський часопис і не міг пропустити такий помітний новаторський сатиричний журнал (до того ж «Нове Зеркало» з перервами виходило у Львові аж до 1910 року). Певно, саме за таким зразком істоти зі свинячою головою красноїльський художник намалював свої карикатури¹. А мешканці Голів і Красноїлля охрестили ці політичні ілюстрації «чудом», бо доти такої чудасії не бачили. Принаймні це один із цілком вірогідних сюжетів задуманого, але ненаписаного Франкового оповідання «Чудо в Головах».

На цій історії взаємини П. Шекерика-Доникова з І. Франком, мабуть, вичерпалися – принаймні, жодних інших, зафіксованих у листах чи спогадах фактів віднайти не вдалося. Але доля розпорядилася так, що в останні дні травня 1916 р. П. Шекерик-Доників, як вояк австрійської армії, був у Львові і мав змогу попрощатися з покійним (Франко помер 28 травня 1916 р.). Можливо, цю сумну звістку йому повідомив В. Гнатюк. Ольга Роздольська у спогадах про останні роки І. Франка згадувала про цього молодого гуцула як про «цікавого хлопця» і підтвердила висловлену вище думку про те, що саме Л. Гарматій познайомив його з І. Франком: «Учитель познайомив його з Франком і Гнатюком, Шекерик подружив з Франком, надсилав йому записи, сам багато читав і дуже полюбив Франка» [24, с. 415]. За свідченням мемуаристки, про смерть І. Франка вона почула від своєї подруги Олени Гнатюк, дружини В. Гнатюка. Петра Шекерика разом із побратимом вона побачила біля смертного ложа письменника: «Був травень, цвіли дерева. З букетами бузку ми (О. Роздольська та дружина В. Гнатюка. – О. С.) пішли до його хати і застали там уже двох гуцулів-солдатів, що стояли навколішках біля ліжка Франка і сердечно плакали. Одним із них був добре відомий усім – знайомий Франка Шекерик-Доників» [24, с. 415].

¹ До речі, одна з таких карикатур на сторінках «Громадського голосу» за 1933 р., справді, дуже нагадує карикатури Корнила Устияновича у «Зеркалі». На ній графік зобразив Хруня Ковбасевича, який двома руками запирає до свого свинячого рильця ковбасу, а з його кишені стирчить пляшка горілки. Цей малюнок супроводжує гумористично-сатирична пісенька. Ані карикатура, ані текст не підписані [див.: Громадський голос. 1933. Ч. 50. 23 грудня. С. 8], хоча відомо, що такі карикатури в цій газеті друкував М. Гулейчук.

Так завершилася історія взаємин молодого гуцула з села Голови з І. Франком. Можна би гадати, що якби не ті пструги, про які Л. Гарматій прохопився в присутності І. Франка в господі отця Волянського в Криворівні, шляхи письменника й П. Шекерика тоді так би й не перетнулися. Та їхня зустріч все одно би сталася, і, певно, таки за посередництва Л. Гарматія. Петро Шекерик знав, що історія з красноїльськими «хрунями» буде цікава І. Франкові, тому й описав її та передав письменникові (мабуть, через В. Гнатюка, який у 1910-му ніяк не міг знайти того Шекерикова рукопису). І оскільки той запис загубився, оповідання (новела? образок? etc) про те «чудо» так і залишилося в зародку. Якби не спогади П. Шекерика-Доникова про свого наставника Л. Гарматія, франкознавці досі би не знали, що сюжет цього твору міг бути пов'язаний із виборами 1900 року у віддаленому і тоді глухому закутку Гуцульщини.

Список використаних джерел

1. *Арсенич П.* Народознавець і громадський діяч Гуцульщини // Шекерик-Доників П. Дідо Іванчик. Роман. Верховина: «Гуцульщина», 2007. С. 476–495.
2. *Арсенич П., Ватаманюк Д.* Літописець Гуцульщини // Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів. Верховина: «Гуцульщина», 2009. С. 347–351.
3. *Арсенич П.* Прикарпаття в житті Каменяра. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. 80 с.
4. *Баран А. В.* Діяльність депутатів-українців в австрійському парламенті (1897–1918 рр.): історико-правове дослідження: дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2013. 229 с.
5. *Бельмега В.* Громадсько-політична діяльність Петра Шекерика-Доникова // Гуцульщина – слов'янська Атлантида: історія, етнокультура, персоналії, туризм: збірник мат. Міжнар. наук.-практичної конференції. На пошану проф. Петра Сіреджука з нагоди 70-ліття. Краків – Івано-Франківськ – Космач, 2019. С. 368–382.
6. Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871–1989) / упор. Я. Дашкевич, О. Купчинський, М. Кравець та ін. Львів, 1998. 466 с.
7. *Волянський О.* Мої спомини про Івана Франка // Спогади про Івана Франка / упоряд. М. Гнатюк; вид. 2-ге, доп., перероб. Львів, 2011. С. 690–701.
8. *Гавришук В.* Село моє Голови (від першої згадки про село – до революції Гідності). Ч. 1. Косів: Писаний камінь, 2019. 175 с.
9. *Гайдукевич Я.* Не перервати б духовності нитку... Вибрані статті, виступи, бібліографія: науково-краєзнавче видання. Тернопіль: Воля, 2009. 288 с.
10. *Гнатюк В.* Лука Гарматій і його спогади про М. Коцюбинського. Львів, 1925. 20 с.
11. *Гнатюк В.* Передмова // Етнографічний збірник. Том XXVI. Народні оповідання про опришків / Зібрав Володимир Гнатюк. Львів: Накладом НТШ, 1910. С. III–XVII.
12. *Гнатюк В.* Причинки до пізнання Гуцульщини // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. 1917. Т. 123–124. С. 1–58.
13. *Горак Я.* Гарматій Лука (Лукаш) Васильович // Франківська енциклопедія. Т. 1: А–Ж / наук. ред. і упоряд. Є. Нахлік. Львів: Світ, 2016. С. 337–339.
14. *Гуцул.* Шлюсар завинив а коваля повісили // Діло. 1904. Ч. 270. 30 падолиста (13 грудня). С. 3.

15. Гулюк Ю. Жаб'є. Історичні розповіді від часу залюднення цього краю до 1939 року / вид. 2-ге, перероб. і доп. Верховина: Гуцульщина, 2022. 247 с.
16. Домашевський М. Історія Гуцульщини. Т. 1. Чикаго – Львів, 1995. 501 с.
17. Зеленчук В. Взаємини Петра Шекерика-Доникова з Володимиром Гнатюком [З додатком 1. Листи Петра Шекерика-Доникова до Володимира Гнатюка] // Володимир Гнатюк у європейському науковому просторі: колективна монографія / упоряд.: М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 129–157.
18. Зеленчук В. Фольклорно-етнографічна та літературна спадщина Петра Шекерика-Доникова // Spheres of Culture. Volume XVII. Lublin, 2018. S. 151–157.
19. Зеленчук Я. «Гуцульська піраміда на горі Піп Іван» // Igor Melika. Туристичні походи: Карпати, Кавказ, Європа. URL: <http://igormelika.com.ua/moi-karpati/zhittya-buttya/guculska-piramida-na-gori-pip-ivan>
20. Курилович К. Галичина 1900–1904 років – очима «Діла» // Збруч. 22 червня 2018. URL: <https://zbruc.eu/node/80903>
21. Ломацький М. «Січі» на Гуцульщині // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей» / Зібрав і упорядкував Петро Трильовський. [Б. м.] 1965. С. 141–153.
22. Микола Гулейчук // Косівська центральна міська бібліотека Косівської міської ради. 12.12.2010. URL: https://library.kosiv.org.ua/2010/12/12/140/#google_vignette
23. Полек В. Іван Франко на Прикарпатті. Путівник. Ужгород: Карпати, 1966. 64 с.
24. Роздольська О. З останніх років Івана Франка // Іван Франко у спогадах сучасників / Упоряд. О. І. Дей, Н. П. Корнієнко. Львів, 1956. С. 407–417.
25. Салій О. «Моя душа летить в наші високі кичери»: топос гуцульських гір в епістолярії та нарисах Петра Шекерика-Доникова // «Дивлячись на цей гірський світ»: літературознавчий збірник; відп. ред. А. Швець; наук. ред. М. Котик-Чубінська, М. Лапій; передм. А. Швець. Львів, 2018. С. 41–49.
26. Сеньків І. Гуцульська спадщина. Праці з життя і творчості гуцулів. Київ, 1995. 510 с.
27. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1980. Том 11: Х–Б. 699 с.
28. Спогади Г. Гарматій-Цегельської з Тернополя про В. Гнатюка. 24 лютого 1970 р. // Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871–1989). Львів, 1998. С. 404–406.
29. Спогади про родину Петра Шекерика-Доникова [Марії Шкрібляк] / записав І. Зеленчук // Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів. Верховина: Гуцульщина, 2009. С. 332–339.
30. Спомини П. Шекерика-Доникова про М. Коцюбинського // Гнатюк В. Лука Гарматій і його спогади про М. Коцюбинського. Львів, 1925. С. 18–19.
31. Стинська В. Система шкільництва в Галичині (кінець XIX – початок XX ст.): монографія. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 205 с.
32. Тинченко Я. Загадки фотографій Василя Вишиваного // Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/photo/zagadki-fotografii-vasilia-vishivanogo/>
33. Франко І. Галицько-руські народні приповідки: у 3 т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Др Іван Франко. Т. 3 (Рабунок – Ячмінь) // Етнографічний збірник. Том XXVIII. Львів: Накладом НТШ, 1910. 541 с.
34. Франко Т. Вибране: у 2-х т. / упоряд. Є. Баран, Н. Тихолоз. Т. 2. Івано-Франківськ: Видавець Сеньків М. Я., 2015. 760 с.
35. Хоткевич Г. Спогади з театральної діяльності // Хоткевич Г. Твори: у 2 т. / упоряд., прим. Ф. Погребенника. Т. 2. Київ, 1966. С. 501–578.

36. *Чорнопиский М.* Генеза сатиричного типоблазу «хрунь» // Народознавчі зошити. 2013. № 5 (113). С. 827–838.
37. Шекерик-Доників П. Спроби січової організації на Україні // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей» / Зібрав і упорядкував Петро Трильовський. [Б. м.] 1965. С. 276–279.
38. *Шекерик-Доників П.* Гуцульщина в польському ярмі // *Шекерик-Доників П.* Рік у віруваннях гуцулів. Вибрані твори. Верховина: Гуцульщина, 2009. С. 217–256.
39. *Шекерик-Доників П.* Дідо Іванчик. Брустурів: Дискурсус, 2020. 832 с.
40. *Шекерик-Доників П.* Перший гуцулський театр (уринок из споминів) // Рік у віруваннях гуцулів. Вибрані твори. Верховина: Гуцульщина, 2009. С. 193–212.
41. *Шкрібляк П.* Село Голови – один з центрів втілення ідей Івана Франка на Гуцульщині // Українознавство. 2006. № 3. С. 325–329.
42. *Ilustrowany Kurjer Codzienny.* 1928. Nr 90 (30 marca). S. 2.

Архівні джерела

43. Дело № 28097 по обвинению гр. Шекерик-Доникова Петра Дмитриевича // Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-2157. Оп. 2. Спр. 4541 П. Арк. 1–70.
44. *Шекерик-Доників П.* Січові Стрільці // Відділ рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника. Ф. 34 (Гнатюк). Спр. 311. Арк. 1–2.
45. *Шекерик-Доників П.* Листи до Гнатюка В., 1907–1908 // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 309 (НТШ), Оп. 1. Спр. № 2286.
46. *Шекерик-Доників П.* Листи до Гнатюка В., 1907–1926, б. д. // Відділ рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника. Ф. 34 (Гнатюк). Опис 1. Спр. 613.

References

1. Arsenych, P. (2007). Narodoznavets i hromadskyi diiach Hutsulshchyny. *Shekeryk-Donykiv P. Dido Yvanchik*. Roman. Verkhovyna, Ukraine.
2. Arsenych, P., Vatamaniuk, D. (2009). Litopysets Hutsulshchyny. *Shekeryk-Donykiv P. Rik u viruvanniakh hutsuliv*. Verkhovyna, Ukraine.
3. Arsenych, P. (1996). Prykarpattia v zhytti Kameniar. Ivano-Frankivsk, Ukraine.
4. Baran, A. V. (2013). Diialnist deputativ-ukraintsiv v avstriiskomu parlamenti (1897–1918 rr.): istoriko-pravove doslidzhennia. [Unpublished candidate's dissertation]. Natsionalnyi universytet «Lvivska politehnika». Lviv, Ukraine.
5. Belmeha, V. (2019). Hromadsko-politychna diialnist Petra Shekeryka-Donykovoho. *Hutsulshchyna – slovianska Atlantyda: istoriia, etnokultura, personalii, turyzm: zb. mat. mizhnar. nauk.-praktychnoi konferentsii*. Na poshanu prof. Petra Siredzhuka z nahody 70-littia. Krakiv – Ivano-Frankivsk – Kosmach, Poland, Ukraine.
6. Volodymyr Hnatiuk. *Dokumenty i materialy (1871–1989)* (1998). (Ed. Ya. Dashkevych, O. Kupchynskyi, M. Kravets). Lviv, Ukraine.
7. Volianskyi, O. (2011). Moi spomyny pro Ivana Franka. *Spohady pro Ivana Franka (2nd ed.)*. (Ed. M. Hnatiuk). Lviv, Ukraine.
8. Havryshchuk, V. (2019). Selo moie Holovy (vid pershoi zghadky pro selo – do revoliutsyi i Hidnosti). № 1. Kosiv, Ukraine.

9. Haidukevych, Ya. (2009). *Ne perervaty b dukhovnosti nytku... Vybrani staty, vystupy, bibliohrafiia: naukovo-kraieznaveche vydannia*. Ternopil, Ukraine.
10. Hnatiuk, V. (1925). *Luka Harmatii i yoho spohady pro M. Kotsiubynskoho*. Lviv, Ukraine.
11. Hnatiuk, V. (1910). *Peredmov. Etnohrafichnyi zbirnyk*. T. 26: *Narodni opovidannia pro opryshkiv / Zibrav Volodymyr Hnatiuk*. Lviv, Ukraine.
12. Hnatiuk, V. (1917). *Prychynky do piznannia Hutsulshchyny. Zapysky naukovoho tovarystva im. Shevchenka*. T. 123–124. Lviv, Ukraine.
13. Horak, Ya. (2016). *Harmatii Luka (Lukash) Vasylovych. Frankivska entsyklopediia* (Ed. Ye. Nakhlik). T. 1: A–Zh. Lviv, Ukraine.
14. Hutsul. (1904, November 30 [Desember 13]). *Shliusar zavynyv a kovalia povisyly. Dilo*. № 270. Ukraine.
15. Guliuk, Yu. (2022). *Zhabie. Istorychni rozpovidi vid chasu zaliudnennia tsoho kraiu do 1939 roku* (2nd ed.). Verkhovyna, Ukraine.
16. Domashevskiy, M. (1995). *Istoriia Hutsulshchyny*. T 1. Chykhah – Lviv, USA, Ukraine.
17. Zelenchuk, V. (2021). *Vzaiemyny Petra Shekeryka-Donykovoho z Volodymyrom Hnatiukom [Z dodatkom 1. Lysty Petra Shekeryka-Donykovoho do Volodymyra Hnatiuka]. Volodymyr Hnatiuk u yevropeiskomu naukovomu prostori: kolektyvna monohrafiia* (Ed. M. B. Lanovyyk, Z. B. Lanovyyk). Ternopil, Ukraine.
18. Zelenchuk, V. (2018). *Folklorno-etnohrafichna ta literaturna spadshchyna Petra Shekeryka-Donykovoho. Spheres of Culture*. Volume XVII. Lublin, Poland.
19. Zelenchuk, Ya. (2011). «Hutsulska piramida na hori Pip Ivan». *Igor Melika. Turystychni pokhody: Karpaty, Kavkaz, Yevropa*. URL: <http://igormelika.com.ua/moi-karpati/zhyttyabuttya/guculska-piramida-na-gori-pip-ivan>.
20. Kurylyshyn, K. (2018, June). *Halychyna 1900–1904 rokiv – ochyma «Dila»*. *Zbruch*. URL: <https://zbruch.eu/node/80903>.
21. Lomatskyi, M. (1965). «Sichi» na Hutsulshchyni // *Hei, tam na hori «Sich» ide!.. Propamiatna knyha «Sichei»* (Ed. Petro Trylovskiy), [b. m.].
22. Mykola Huleichuk (2010, Desember). *Kosivska tsentralna miska biblioteka Kosivskoyi miskoyi rady*. URL: https://library.kosiv.org.ua/2010/12/12/140/#google_vignette.
23. Poliek, V. (1966). *Ivan Franko na Prykarpatti*. Putivnyk. Uzhhorod, Ukraine.
24. Rozdolska, O. (1956). *Z ostannikh rokiv Ivana Franka. Ivan Franko u spohadakh suchasnykiv* (Ed. O. I. Dei et al.). Lviv, Ukraine.
25. Saliy, O. (2018). «Moia dusha letyt v nashi vysoki kychery»: topos hutsulskykh hir v epistolariyi ta narysakh Petra Shekeryka-Donykova. «*Dyvliachys na tsei hirskeyi svit*»: *literaturoznavechyi zbirnyk* (Ed. A. Shvets et al.). Lviv, Ukraine.
26. Senkiv, I. (1995). *Hutsulska spadshchyna. Pratsi z zhyttia i tvorchosty hutsuliv*. Kyiv, Ukraine.
27. *Slovnyk ukrainskoyi movy* (1980): v 11 t. (Eds. Bilodid I. K. et al.). T. 11. Kyiv, Ukraine.
28. *Spohady H. Harmatii-Tshehelskoyi z Ternopolia pro V. Hnatiuka*. 24 liutoho 1970 (1998). *Volodymyr Hnatiuk. Dokumenty i materialy (1871–1989)*. Lviv, Ukraine.
29. *Spohady pro rodynu Petra Shekeryka-Donykovoho [Marii Shkribliak] (2009) / zapysav I. Zelenchuk. Shekeryk-Donykiv P. Rik u viruvanniakh hutsuliv*. Verkhovyna, Ukraine.
30. *Spomyny P. Shekeryka-Donykovoho pro M. Kotsiubynskoho (1925). Hnatiuk V. Luka Harmatii i yoho spohady pro M. Kotsiubynskoho*. Lviv, Ukraine.
31. Stynska, V. (2007). *Systema shkilnytstva v Halychyni (kinets XIX – pochatok XX st.): monohrafiya*. Ivano-Frankivsk, Ukraine.

32. Tynchenko, Ya. (2023, October). Zahadky fotohrafy i Vasylia Vyshyvanoho. *Lokalna istoriya*. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/photo/zagadki-fotografi-i-vasilia-vishivanogo/>
33. Franko, I. (1910). Halytsko-ruski narodni prypovidky: U 3 t. T. 3 (Rabunok – Yachmin). *Et-nohrafi chnyi zbiryk*. T. 28. Lviv, Ukraine.
34. Franko, T. (2015). Vybrane: u 2 t. (Ed. Ye. Baran, N. Tykholoz). T. 2. Ivano-Frankivsk, Ukraine.
35. Khotkevych, H. (1966). Spohady z teatralnoyi diyalnosti. *Khotkevych H. Tvory: u 2 t.* (Ed. F. Pohrebennyk). T. 2. Kyiv, Ukraine.
36. Chornopyskyi, M. (2013). Heneza satyrychnoho typoobrazu «khrun». *Narodoznavchi zoshyty*. № 5(113). Ukraine.
37. Shekeryk-Donykiv, P. (1965). Sproby sichovoyi orhanizatsiyi na Ukrayini. *Hei, tam na hori "Sich" ide!.. Propamiatna knyha "Sichei"* (Ed. Petro Trylovskyi). [b. m.]. Ukraine.
38. Shekeryk-Donykiv, P. (2009). Hutsulshchyna v polskomu yarmi. *Shekeryk-Donykiv P. Rik u viruvanniakh hutsuliv. Vybrani tvory*. Verkhovyna, Ukraine.
39. Shekeryk-Donykiv, P. (2020). Dido Yvanchik. Brusturiv, Ukraine.
40. Shekeryk-Donykiv, P. (2009). Pershyi hutsulskyi teater (uryvok yz spomyniv). *Rik u viruvanniakh hutsuliv. Vybrani tvory*. Verkhovyna, Ukraine.
41. Shkribliak, P. (2006). Selo Holovy – odyń z tsentriv vtilennia idei Ivana Franka na Hutsulshchyni. *Ukrainoznavstvo*. № 3. Ukraine.
42. Ilustrowany Kuryer Codzienny. 1928. № 90 (30 marca). [In Polish].

Arkhivni dzherela

43. Delo № 28097 po obvynenyiu hr. Shekeryk-Donykova Petra Dmytryevycha (1940). *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoyi oblasti*. F. R-2157. Op. 2. Spr. 4541 P. Ark. 1–70. [In Russian].
44. Shekeryk-Donykiv, P. (1915). Sichovi Striltsi. *Viddil rukopysiv Lvivskoyi natsionalnoyi biblioteki im. V. Stefanyka*. F. 34 (Hnatiuk). Spr. 311. Ark. 1–2. Ukraine.
45. Shekeryk-Donykiv, P. Lysty do Hnatiuka V. (1907–1908). *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrayiny, m. Lviv*. F. 309. Op. 1. Sprava № 2286. Ukraine.
46. Shekeryk-Donykiv, P. Lysty do Hnatiuka V. (1907–1926) b. d. *Viddil rukopysiv Lvivskoyi natsionalnoyi biblioteki im. V. Stefanyka*. F. 34 (Hnatiuk). Op. 1. Spr. 613. Ukraine.

Олександра Салій – кандидат філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу франкознавства Інституту Івана Франка НАН України (вул. М. Драгоманова, 18, Львів, 79005, Україна).

Oleksandra Salii – Cand. Sc. (Philology), Senior Research Associate, Ivan Franko Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine (18 Drahomanova Str, Lviv, 79005, Ukraine).

E-mail: oleksandra.salii@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0243-2184>.

PETRO SHEKERYK-DONYKIV: BIOGRAPHY, MEETINGS WITH IVAN FRANKO AND THE PLOT INTRIGUE OF “THE MIRACLE IN HOLOVY”

Oleksandra SALII

The article focuses on several related aspects. The first is the biography of Petro Shekeryk-Donykiv, a Ukrainian writer, politician, and public and cultural figure from the Hutsul Area, the second one being his acquaintance and creative contacts with Ivan Franko. The third aspect covers Ivan Franko's unwritten story ‘Miracle in Holovy’ (Holovy is a village in the Hutsul Area) and Petro Shekeryk's involvement in it. Coverage of these issues presents the **aim** of the study.

The **scholarly novelty** of the article is as follows. On the strength of the biographers' data and memoir evidence, the author made an attempt at systematising the information about the life and work of Petro Shekeryk-Donykiv, supplementing it with facts based on archival and epistolary sources. In the case of discrepancies in biographical references, this variation is traced with references to sources. For the first time, the scientific, biographical, and local history works, often scattered in scientific collections and other difficult-of-access printed publications, are systematised in the bibliography. A list of Petro Shekeryk-Donykiv's major works is provided, as well as the Ukrainian archives where his unpublished texts are stored, their brief descriptions furnished.

Also, pioneering in Ivan Franko Studies is the fact of highlighting the issue of P. Shekeryk's acquaintance with Ivan Franko. A reasonable assumption is made as to a possible plot of the story *The Miracle in Holovy* on the basis of one of his letters to Volodymyr Hnatiuk and other sources. To clarify all these problematic aspects, the author makes use of biographical, bibliographic, cultural, historical and analytical **methods**.

The conclusion arrived at is that Petro Shekeryk-Donykiv might have met Ivan Franko as a teenager through his teacher Luka Harmatii in the Holovy village visited by I. Franko in the early 20th century. Afterwards, it was Shekeryk who told him a true story about the elections to the Austrian parliament, and this story would form the basis of the above-mentioned narrative.

Keywords: biography, folklore and ethnographic activity, Hutsul Area, Hutsuls, ‘khrun’ [national traitor, sycophant], Holovy village, Petro Shekeryk-Donykiv, Volodymyr Hnatiuk, Luka Harmatii, Ivan Franko.

Стаття надійшла до редколегії: 08.04.2024.

Прийнята до друку: 24.02.2025.